

ข่าวสาร ด้านยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๕๖ ประจำเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙

โทษจากการใช้สมุนไพรที่ควรรู้ (ตอนที่2)

เนื่องจากสมุนไพรถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย ทั้งเป็นยา อาหาร เครื่องดื่ม อาหารเสริมบำรุงร่างกาย เครื่องสำอาง หรือใช้แต่งสี แต่งกลิ่นในอาหารและยา ตลอดจนใช้เพื่อขับสารพิษ และประชาชนสามารถหาซื้อสมุนไพรมาใช้ได้อย่างอิสระ โดยไม่มีการควบคุมที่เข้มงวดเช่นเดียวกับยาแผนปัจจุบัน ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรเดี่ยวและที่เป็นตำรับ นอกจากนี้ บางผลิตภัณฑ์อาจไม่สามารถระบุชนิดและปริมาณของสารออกฤทธิ์ที่แน่นอนได้ เพราะสมุนไพรชนิดเดียวกันที่มีสถานที่เพาะปลูก ฤดูกาล ส่วนของพืชที่นำมาใช้ วิธีการเก็บเกี่ยว และกระบวนการในการผลิตที่แตกต่างกันจะทำให้สารออกฤทธิ์ในสมุนไพรที่มีแตกต่างกันไป ดังนั้นการนำสมุนไพรมาใช้ อาจจะทำให้เกิดโทษได้ หากใช้อย่างไม่ถูกต้อง ไม่ถูกวิธี ดังจะเห็นได้จากข้อมูลรายงานทางคลินิกเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ต่างๆที่เกิดจากการใช้สมุนไพร ซึ่งรวบรวมจากข้อมูลที่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน และข้อมูลที่อ้างอิงจากการทดลอง รวมถึงข้อมูลจากกรณีศึกษา ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มของสมุนไพรตามโทษจากการใช้ได้เป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาการแพ้ (Allergic reactions)
2. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดความเป็นพิษ (Toxic reactions) ทั้งต่อตับและไต
3. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ (Adverse effects) ทั้งที่สัมพันธ์และไม่สัมพันธ์กับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่ต้องการ
4. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาระหว่างยากับสมุนไพร เมื่อมีการรับประทานร่วมกัน (Herb and drug reactions) ซึ่งมีผลให้ยาหรือสมุนไพรที่รับประทานอยู่ออกฤทธิ์เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้
5. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากใช้ผิดชนิดหรือผิดวิธี (Mistaken plants, Mistaken preparation)
6. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากมีการปนเปื้อนของสารต่างๆ (Contamination) เช่น โลหะหนัก ยาฆ่าแมลง หรือเชื้อจุลินทรีย์
7. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากมีการปลอมปนของยาหรือสารที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (Adulterants)

ซึ่งสมุนไพร 1 ชนิด อาจทำให้เกิดโทษได้มากกว่า 1 กลุ่ม ดังนั้นก่อนการใช้สมุนไพรชนิดใด ประชาชนควรตระหนักถึงโทษที่อาจเกิดขึ้นและศึกษาหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ หรือหากมีข้อสงสัย ควรปรึกษาแพทย์หรือเภสัชกรทุกครั้ง รวมถึงควรปฏิบัติตามข้อมูลด้านล่างนี้

คำแนะนำพื้นฐานในการใช้สมุนไพร

1. ควรศึกษารายละเอียดของผลิตภัณฑ์สมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อดูว่ามีความเหมาะสมต่อการนำมาใช้หรือไม่ และควรสอดคล้องกับ "หลักในการใช้สมุนไพรอย่างถูกต้อง ได้แก่ ใช้ให้ถูกต้อง ใช้ให้ถูกส่วน ใช้ให้ถูกขนาด ใช้ให้ถูกวิธี ใช้ให้ถูกกับโรค"
2. ควรที่จะรู้ว่าในผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด ประกอบด้วยสมุนไพรอะไรบ้าง เพราะหากมีอาการไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นจะได้ทราบว่าเกิดจากสมุนไพรชนิดใด เพื่อจะได้เก็บไว้เป็นข้อมูลในการเฝ้าระวังการใช้ต่อไป
3. หมั่นสังเกตความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นระหว่างที่มีการใช้สมุนไพร
4. ไม่ควรใช้สมุนไพรติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ หากจำเป็นหรือมีความประสงค์ที่จะใช้สมุนไพรเป็นเวลานาน ควรมีการตรวจร่างกาย ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการใช้สมุนไพรเป็นระยะๆ ได้แก่ ตรวจการทำงานของตับ เช่น ตรวจเอนไซม์ตับ (AST, ALT) การทำงานของไต (BUN, Cr) ความดันโลหิต ระดับน้ำตาลในเลือด เป็นต้น
5. หากเกิดอาการผิดปกติเกิดขึ้นในระหว่างการใช้สมุนไพร ควรหยุดใช้ และปรึกษาแพทย์หรือเภสัชกรทันที
6. หญิงมีครรภ์หรือให้นมบุตร และเด็กไม่ควรที่จะใช้สมุนไพรถ้าไม่จำเป็น โดยเฉพาะสมุนไพรที่ยังไม่มีข้อมูลยืนยันความปลอดภัย เนื่องจากสารบางชนิดในสมุนไพรสามารถผ่านรก ขับออกทางน้ำนม หรือมีผลต่อการเจริญเติบโตได้

เอกสารอ้างอิง : สมุนไพรกับยาแผนปัจจุบัน..กินด้วยกันดีมั๊ย?, รองศาสตราจารย์ ยุวดี วงษ์กระจ่าง และผู้ช่วยอาจารย์ ภก.วสุ ศุภรัตน์สิทธิ
แหล่งสืบค้น <http://www.pharmacy.mahidol.ac.th> ; วันที่สืบค้น 22 กันยายน 2558 , ภาพประกอบ : <http://www.dreamstime.com/>
ผู้ตั้งบทความ : ญญ.ธีรนุตรา เนตรโพธิ์แก้ว ; E-mail : vck_rx@hotmail.com